

28-Mütercimi bilinmeyen eksik *Kelile ve Dimne* tercümesinin yeni varakları**Ali İhsan YAPICI ¹**

APA: Yapıcı, A.İ. (2020). Mütercimi Bilinmeyen eksik *Kelile ve Dimne* tercümesinin yeni varakları. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 475-493. DOI: 10.29000/rumelide.841090.

Öz

Bu çalışmada mütercimi bilinmeyen eksik *Kelile ve Dimne* tercümesinin yeni varakları üzerinde durulacaktır. Bahse konu bu *Kelile ve Dimne* tercümesi, Fransa'da Bibliothéque universitaire des langues et civilisations (BULAC) Ms. Turc 205 numarada *Hümâyûn-nâme* adıyla kayıtlıdır. Katalogda, Ali Çelebi tarafından yazılan *Hümâyûn-nâme*'nin farklı bir versiyonu olabileceği, XVI. yüzyıla ait olduğu ve aynı esere ait başka parçaların Bibliothéque National'de Gallica Ms. Turc 1243 numarada kayıtlı bulunduğu bilgisi verilmiştir. Gerek yazmada kullanılan kâğıt ve süslemeler gerekse imla ve üslup özellikleri, toplam on dört varaktan oluşan bu metnin 2019 yılında tarafımızdan yayımlanan Ms. Turc 1243 numarada kayıtlı eserin başka bir parçası olduğunu göstermektedir. Anadolu merkezli Oğuz yazı dilinin önemli eserlerinden biri olan *Kelile ve Dimne*'nin önceki çalışmalarda bahsi geçmeyen bu tercümesi, yapmış olduğumuz iki çalışmayla ilim dünyasına tanıtılmıştır. Baştan ve sondan eksik olan bu tercüme, minyatürlü ve süslü olması sebebiyle muhtemelen parçalanarak satılmış olmalıdır. BULAC'taki katalogda verilen Bibliothéque National Ms. Turc 1243 numaralı yazmadaki varakların bir kitapçıdan satın alındığı bilgisi bu ihtimali akla getirmektedir. İlerleyen süreçte çeşitli kütüphanelerde bu tercümeyle ait yeni parçaların ortaya çıkması muhtemeldir.

Anahtar kelimeler: Tercüme, *Kelile ve Dimne* tercümesi, *Hümâyûn-nâme*

New folios of the missing *Kelile and Dimne* translation which it's translator is unknown**Abstract**

In this study, the new folios of the incomplete *Kelile and Dimne* translation of which the translator is unknown will be discussed. This *Kelile and Dimne* translation is registered in France at Bibliothéque universitaire des langues et civilizations (BULAC) Ms. Turc 205, under the name *Hümâyûn-nâme*. In the catalog, it is informed that there may be a different version of *Hümâyûn-nâme* written by Ali Çelebi, that it belongs to the XVI. century and that other pieces belonging to the same work are registered in the Bibliothéque National at Gallica Ms. Turc 1243. The paper and decorations used in writing, as well as the spelling and stylistic features, show that this text, consisting of a total of fourteen sheets, is another part of the work published by us in 2019, numbered Ms. Turc 1243. This translation of *Kelile and Dimne*, one of the important works of the Anatolian centered Oghuz written language, which was not mentioned in previous studies, has been introduced to the world of science with two studies we have done. This translation, which is missing from the beginning and the end, must have been sold in pieces due to its miniature and ornamentation. The information that given in the catalog in BULAC, that the pages in the

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Aydın, Türkiye), ayapici@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9084-1596 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 06.11.2020-kabul tarihi: 20.12.2020; DOI: 10.29000/rumelide.841090]

manuscript registered with number Ms. Turc 1243 at Bibliotheque National, were purchased from a bookstore suggests this possibility. In the future, new parts of this translation may emerge in various libraries.

Keywords: Translation, *Kelile and Dimne* translation, *Hümâyûn-nâme*

1. *Kelile ve Dimne* hikâyeleri

Temelde bir ahlak ve öğüt kitabı olan *Kelile ve Dimne*, Hindistan sözlü kültür ortamındaki masalların derlenmesiyle meydana gelen *Pançatantra* adlı eserin zaman içinde eklemeler yapılarak genişletilmiş şeklidir. Asıl metin, bir giriş bölümü ve birbiriyle bağlantılı beş bölümden oluşmaktadır. Kitabın bölümlerini adlandırmak için kullanılan *tantra* kelimesi, Sanskritçede “insanın aklını kullanacağı durum” anlamına gelmektedir. Bu sebeple, beş bölümden oluşan bu esere *Pançatantra* denmiştir (Kalyon 2004: 228).

Pançatantra adlı eserde, her kitabın bir çerçeve masalı vardır ve bu masallardaki kahramanlar yeri geldikçe başka masallar anlatmaktadır. Her masalda, kitaptaki masal ve hikâyelerin nasıl meydana geldiğini ve hangi amaçla yazıldığını anlatan bir giriş hikâyesi vardır. Anlatıcı, bir masaldan diğerine geçerken anlatacağı masalın özü niteliğinde bir beyit veya kıta söyler. Dinleyiciler, bunun üzerine “*Bu nasıl olmuş?*” diye sorarlar. Anlatıcı, masalı anlatmaya başlar ve masalın sonunda da aynı beyit ya da kıtayı tekrar eder (Orak vd. 2013: 211; Bülbül 2017: 982). Aslında hükümdarlara hikmet öğretmek amacıyla yazılan bu kitap, zamanla Hindistan’da bir halk kitabı hâline gelmiş ve sayısız çeşitlemeleri yapılmıştır (Toska 1989: 2).

Kelile ve Dimne hikâyeleri, *Pançatantra* adlı eserin doğrudan doğruya bir çevirisi değildir. *Pançatantra*, gerek Hint kültüründeki benzer eserlerden gerekse Hindistan dışındaki milletlerin kültürlerinden bünyesine çeşitli unsurlar katılmak suretiyle şekil ve muhteva bakımından genişleyerek *Kelile ve Dimne*’ye dönüşmüştür (İtil 1964: 213-214). *Pançatantra*’daki hikâyelerden birinde geçen iki çakalın isminden hareketle esere *Kelile ve Dimne* adı verilmiştir (Karaismailoğlu 2002: 210).

Aslı Sanskritçe olan *Pançatantra*, MS 530 yılı civarında Pehleviceye, MS 570 yılı civarında Süryaniceye ve MS 750 yılı civarında da Abdullah İbnü’l-Mukaffa tarafından Arapçaya tercüme edilmiştir. Tercüme yoluyla on beş bölüme ulaşan esere, Abdullah İbnü’l-Mukaffa kendisine ait altı bölüm daha ekleyerek *Kelile ve Dimne*’yi yirmi bir bölüme çıkarmıştır (Toska 1989: 13; Orak vd. 2013: 212).

Kelile ve Dimne, hükümdarlara yol göstermek ve devlet idaresinde onlara yardımcı olmak amacıyla yazılmış bir hikâye kitabıdır. Kitabın temel gayesi, hayvan masalları vasıtasıyla hükümdarlara hikmet öğretmektir (Levend 1964: 108; Bülbül 2017: 984). Ancak, zaman içinde o kadar beğenilmiştir ki sadece hükümdarlara değil toplumun bütün kesimlerine hitap eden bir eser hâline gelmiştir.

2. Türkçe tercümeleler

2.1. Doğu Türkçesine yapılmış tercümeleler

Kelile ve Dimne'nin Doğu Türkçesine yapılmış birçok tercümesi vardır. Bu sahadaki ilk tercümenin İftiharuddin Muhammed Bekri el-Kazvini tarafından yapıldığı ve Mengü Kağan'a (öl. 1258) sunulduğu iddia edilmiştir² (Çimen 2015: 13; Bülbül 2017: 990).

Doğu Türkçesindeki bir başka tercüme, Figani isimli biri tarafından yapılarak Ubeydullah Han'a (öl. 1539) sunulmuştur. Ubeydullah Han'ın ölüm tarihinden hareketle bu tercümenin XVI. yüzyılda yapıldığı anlaşılmaktadır (Çimen 2015: 14).

Eserin Doğu Türkçesindeki tercümelelerinden biri de Molla Muhammed Timur tarafından 1718 veya 1719 yılında Kaşgar'da yapılmıştır. Kaşifi'nin *Envâr-ı Süheyî* adlı Farsça tercümesine dayanan bu eser *Âsârü'l-İmâmiye* adıyla da bilinmektedir. Eser üzerine Feyzi Çimen tarafından 2015 yılında yapılan doktora çalışmasında, bu tercümenin biri Hollanda'da, dördü Özbekistan'da olmak üzere beş nüshası tespit edilmiştir (Çimen 2015: 14). Ancak, söz konusu tercümenin Berlin Devlet Kütüphanesinde Ms. or. fol. 3294 numarasıyla kayıtlı bir nüshası daha bulunmaktadır (Yapıcı 2019: 15).

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Katanov Koleksiyonu 7 numarada kayıtlı olan *Kelile ve Dimne* de Doğu Türkçesine yapılmış bir tercümedir. Hicri 1300-1315 yılları arasında tercüme edilen bu eserin Taşkent-Fergana'da istinsah edildiği düşünülmektedir (Çimen 2015: 15).

Doğu Türkçesindeki bir başka tercüme, Molla Muhammed Niyaz el-Harezmi tarafından 1838 yılında yapılmıştır. Özbekistan Fenler Akademisi Ebu Rayhan Biruni Şarkşinaslık Enstitüsü Yazma Eserler Bölümü P 1238 numarada kayıtlı olan bu tercüme de Kaşifi'nin *Envâr-ı Süheyli* adlı Farsça tercümesine dayanmaktadır. Sonunda verilen bilgiye göre eserin istinsah tarihi 1843'tür (Çimen 2015: 15).

Kelile ve Dimne'nin Doğu Türkçesine yapılan ve mütercimi belli olmayan iki tercümesi, Özbekistan Fenler Akademisi Ebu Rayhan Biruni Şarkşinaslık Enstitüsü Yazma Eserler Bölümü P 11614 ve P 1236 numaralarda kayıtlıdır. P 11614 numaralı eser 1886 yılında, P 1236 numaralı eser 1902 yılında istinsah edilmiştir (Çimen 2015: 15-16).

Doğu Türkçesine yapılan çevirilerden biri de Muhammed Musa Bay Beççe'nin teşvikiyle Fazlullah bin İsa Taşkendi tarafından *Envâr-ı Süheyli ve Hümâyûn-nâme*'ye dayanılarak yapılmıştır. Muhammed Musa tarafından hattat Mirza Haşim Hocendi'ye yazdırılan bu eser, 1888 yılında taşbasma olarak yayımlanmıştır (Brockelmann 1977: 556; Toska 1989: 18-19; Çimen 2015: 16).

Abdülallam Fayzhanoglu tarafından İbnü'l-Mukaffa tercümesinden hareketle Kazan Türkçesine yapılan bir tercüme daha bulunmaktadır. 1889 yılında Kazan'da basılan bu eserin iki baskısı daha yapılmıştır. 1892 yılında yapılan baskı 56 sayfa, 1901 yılında yapılan baskı ise 59 sayfadır. Kazan'da

² Feyzi Çimen ve ona dayanarak Tuncay Bülbül, Mengü Kağan'ın ölüm tarihi dikkate alındığında bu tercümenin XIII. yüzyılda yapılmış olduğunu, *Kelile ve Dimne*'nin Anadolu sahasından önce Doğu Türkçesine tercüme edildiğini söylemişlerdir (Çimen 2015a: 13; Bülbül 2017: 990). Çimen'in bu konuda dayandığı kaynak Kâtib Çelebi'nin *Keşfü'z-zünûn* adlı eseridir. Kâtib Çelebi, ilgili bölümde İftiharuddin Muhammed el-Bekri el-Kazvini'nin *Hümâyûn-nâme*'yi Türkçe olarak izah ettiğini söylemiştir (Balci 2007: 1202). *Hümâyûn-nâme*'nin yazıldığı tarih göz önüne alındığında, bu bilgiye ihtiyatla yaklaşmak gerektiği açıktır.

1889'da basılan ancak mütercimi bilinmeyen 78 sayfalık bir *Kelile ve Dimne* çevirisi daha bulunmaktadır (Brockelmann 1977: 556; Toska 1989: 18-19, Çimen 2015: 17; Bülbül 2017: 990-991).

Bunlar dışında, Brockelmann'ın çalışmasından başlayarak hemen hemen bütün çalışmalarda *Kelile ve Dimne*'nin Doğu Türkçesine yapılmış iki tercümesinin daha olduğu, bunların Dresden ve Münih'te bulunduğu söylenmiştir (Brockelmann 1977: 555; Toska 1989: 18; Kalyon 2004: 236; Orak vd. 2013: 216; Çimen 2015: 16; Bülbül 2017: 991). Fleischer tarafından hazırlanan Dresden Kütüphanesi el yazmaları kataloğundaki bilgilerden hareketle yazmanın hangi sahada tercüme edildiğiyle ilgili kesin bir yargıya varmak mümkün değildir (1831: 19-20). Aumer tarafından hazırlanan Münih Devlet Kütüphanesi el yazmaları kataloğunda, Doğu Türkçesiyle yazılmış olduğu belirtilen eserin giriş kısmı verilmiştir (1875: 54). Ayrıca, Doğu Türkçesine yapılmış bir tercüme olduğu düşüncesiyle eser üzerine çalışma yapmak isteyen Dr. Cihan Doğan'ın talebi üzerine ilgili kütüphane tarafından tercümenin ilk beş varacağına ait görseller dijital ortamda gönderilmiştir. Bu kısımlardan, eserin Anadolu sahasında Batı Türkçesiyle yazıldığı ve II. Mehmed'e ithaf edildiği anlaşılmaktadır (Yapıcı 2019: 18).

2.2. Anadolu sahasında yapılmış tercüme

Kelile ve Dimne'nin Anadolu sahasındaki ilk çevirisi, Mesud b. Ahmed tarafından yapılarak Aydınolu Umur Bey'e (ö. 1348) sunulmuştur (Brockelmann 1977: 555; Toska 1989: 235; Kalyon 2004: 236; Orak vd. 2013: 220; Bülbül 2017: 989).

Eserin müterciminin kimliğiyle ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. J. H. Mordtmann, Kul Mesud ile Hoca Mesud'un aynı kişi olduğu fikrini ortaya atmış, Kilisli Muallim Rifat ve Fuat Köprülü bu fikre karşı çıkararak bu iki müellifin farklı kişiler olduğunu savunmuşlardır. Önceki görüşleri bu şekilde özetleyen Toska, kesin bir ifade kullanmamakla beraber, dönemin sosyal ve siyasal yapısı ile iki sanatçının eserlerindeki dil ve üslup özelliklerinin benzerliği nedeniyle Kul Mesud ile Hoca Mesud'un aynı kişiler olma ihtimalinin yüksek olduğunu ve kendisinin de bu düşüncede olduğunu söylemiştir (1989: 237-242).

Aynı dönemde Anadolu sahasında yapılan manzum bir *Kelile ve Dimne* tercümesi, Gotha yazmaları 189 numarada kayıtlıdır. Zehra Toska, Orhan Gazi'nin oğlu Sultan I. Murad'a sunulan ve mütercimi bilinmeyen bu manzum tercümenin, hangi mensur tercümeyle dayandığının önceleri kesin olarak bilinmediğini; Hermann Ethe'nin, söz konusu manzum tercümenin Bodlein kitaplığındaki katalog çalışmaları sırasında rastladığı Marsh 180 numaralı mensur tercümeyle dayandığını anlayarak ilgili yazmaları 6. Müsteşrikler Kongresinde tanıttığını söylemiştir (1989: 19-20). Carl Brockelmann Bodlein'de (Marsh 180) Mesud'un mensur tercümesinin bir nüshası olduğunu, Gotha'daki manzum tercümenin meçhul bir şair tarafından Mesud'un mensur tercümesi esas alınarak nazma sokulduğunu dile getirmiştir (1977: 555). Abuzer Kalyon da söz konusu manzum tercümenin adı henüz tespit edilemeyen bir şair tarafından Kul Mesud'un eserine dayanılarak yeniden düzenlendiğini belirtmiştir (2004: 236). Gotha yazmaları 189 numaradaki manzum tercüme üzerine yapılan bir çalışma, Milan Adamovic tarafından 1994 yılında yayımlanmıştır. Adamovic'e göre, Sultan I. Murad'a sunulan bu manzum tercüme, adı bilinmeyen bir şair tarafından bir arkadaşının teşviki ile yapılmıştır. Bu çalışma üzerine bir tanıtma yazısı yazan Semih Tezcan, *Süheyl ü Nevbahar*'daki bir beytin küçük bir değişikliklerle bu yazmada da bulunmasından ve Hoca Mesud'un diğer eserleriyle manzum *Kelile ve Dimne* arasındaki stil benzerliklerinden hareketle farklı kişiler olarak düşünülen Kul Mesud ile Hoca Mesud'un aynı kişi olduğunu, söz konusu manzum tercümenin de Mesud b. Ahmed tarafından yapıldığını ileri sürmüştür. Tezcan'a göre, Mesud b. Ahmed, Aydınolu İsa Bey'in isteği ile yazıp I.

Murad'a sunduğu bu manzum *Kelile ve Dimne*'yi kendi mensur tercümesinden hareketle meydana getirmiştir. Tezcan, manzum *Kelile ve Dimne*'de mensur tercümedeki son yedi bölümün eksik olmasını, Ethe'nin de dile getirdiği gibi, Mesud'un yaşlılık döneminde yazdığı bu eseri tamamlayamadan hastalanarak ölmüş olabileceğine bağlamaktadır (Tezcan 1995: 70-79; Yazar 2011: 856-857; Çimen 2015: 10).

Doğu Türkçesine Yapılmış Tercüme bölümünde Münih Devlet Kütüphanesinde Doğu Türkçesiyle yazılmış olduğu söylenen bir yazma bulunduğu, ancak ilgili kütüphaneden alınan dijital görsellerdeki örnek varaklardan söz konusu yazmanın Anadolu sahasına ait olduğunun anlaşıldığı ifade edilmiştir. Aumer'in verdiği katalog bilgilerine göre Nasrullah koluna dayanan ve Abdurrezzak Hafız tarafından H. 1046 yılında istinsah edildiği belirtilen bu tercüme, II. Mehmed'e ithaf edildiğine göre, XV. yüzyılda yapılmıştır (1875: 54). Eldeki verilere göre, bu eser Mesud b. Ahmed'in mensur ve manzum tercümelerinden sonra Anadolu sahasında yapılmış üçüncü *Kelile ve Dimne* tercümesidir.

Anadolu sahasındaki diğer *Kelile ve Dimne* tercümesi XVI. yüzyılda yapılmıştır. Bodlein Kütüphanesinde Marsh 61 numarada kayıtlı olan ve mütercimi bilinmeyen bu çeviri 1548 yılında istinsah edilmiştir. Flemmig katoloğunda Ms. or. quart 1747 numarasıyla kayıtlı yazmanın da aynı eserin farklı bir nüshası olduğu iddia edilmiştir (Toska 1989: 21-24).

Kelile ve Dimne'nin Anadolu sahasındaki çevirilerinden biri de Alaaddin Ali Çelebi tarafından yapılmıştır. Alaaddin Ali Çelebi, Kaşifi'nin *Envâr-ı Süheylî* adlı eserini esas alarak yaptığı bu çeviriye *Hümâyûn-nâme* adını vermiş ve eserini Kanuni Sultan Süleyman'a sunmuştur. Döneminde ve sonraki dönemlerde çok beğenilen *Hümâyûn-nâme* Bulak ve İstanbul'da defalarca basılmıştır (Brockhelman 1977: 555; Toska 1989: 33; Kalyon 2004: 237; Orak vd. 2013: 217; Bülbül 2017: 990).

Kâtib Çelebi, *Hümâyûn-nâme*'nin Müftü Yahya Efendi tarafından muhtasar hâle getirildiğini söylemiştir (Balcı 2007: 1202; Parlador 2011: 40; Bülbül 2017: 990).

Bursalı Mehmed Tahir, Alaaddin Ali Çelebi maddesinde 1543'te vefat eden İstanbullu şair Hilali'nin *Hümâyûn-nâme*'yi manzum hâle getirdiğini; 1812'de Vidin valisi olan Hafız Ali Paşa'nın divan efendisi Şerif İbrahim Mahir Efendi'nin de eseri sade bir dille tercüme ettiğini söylemiştir. Ancak bu iki esere de henüz ulaşılamamıştır (Yazar 2011: 859, 866; Bülbül 2017: 990).

Hümâyûn-nâme, Osmanzade Ta'ib tarafından *Simârü'l-Esmâr Zübdetü'l-Ezhâr* adıyla sadeleştirilerek yeniden yazılmıştır. Ramanzade Abdünnafi İffet Efendi, Osmanzade Ta'ib'in bu eserini *Nâfi'ül-Âsâr Nevbâve-i Simârü'l-Esmâr* adıyla manzum hâle getirmiştir (Toska 1989: 33; Yazar 2011: 865-866; Orak vd. 2013: 217; Bülbül 2017: 990).

Hümâyûn-nâme daha sonra Ahmed Midhat Efendi tarafından *Hülâsa-i Hümâyûn-nâme* adıyla sadeleştirilerek özetlenmiştir (Toska 1989: 34; Yazar 2011: 866; Çimen 2015: 11-13; Orak vd. 2013: 217; Bülbül 2017: 989-990).

Kelile ve Dimne'nin Anadolu sahasındaki bir başka tercümesi, Mustafa b. Hüsam tarafından XVI. yüzyılda yapılmıştır. Kaşifi'nin *Envâr-ı Süheylî* adlı eserine dayandığı için *Tercüme-i Envâr-ı Süheylî* diye adlandırılan bu tercüme, 1657'de istinsah edilmiştir. Manfred Götz tarafından 1968 yılında yayımlanan *Türkische Handschriften* adlı katalogta bu tercüme hakkında verilen bilgiye göre, XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Mustafa b. Hüsam, II. Murad'ın Edirne'de yaptırdığı medresede çalışmıştır. Götz'ün katoloğunda Ms. or. oct. 2507 numarada kayıtlı olan tercümenin mütercimi

Mustafa b. Hüsami olarak gösterilmişse de yazmanın sonundaki "... bu hedef-i sihâm-ı enâm olan 'abd-i müstehâmı ya'nî **Muştafâ bin Hüsâm**'ı zıkr-i hayr ile ve du'â-yı icâbet-i gâyet ile yâd eyleyeler" ifadesinden mütercimim Mustafa b. Hüsam olduğu anlaşılmaktadır (1968: 155-156). Sadık Yazar ve ona dayanarak Feyzi Çimen, bahsedilen kataloğun ilgili kısmını gözden kaçırarak mütercimim Mustafa b. Hüsami olduğu bilgisini tekrarlamışlardır (Yazar 2011: 859; Çimen 2015: 11).

Zehra Toska, Türk Dil Kurumu Kütüphanesinde YZ A 26 numarada bulunan bir *Kelile ve Dimne* tercümesinden bahsetmiş; baştan ve sondan eksik olduğu için hangi dilden tercüme edildiğinin ve kim tarafından nerede istinsah edildiğinin bilinmediğini dile getirmiştir (1989: 26). 2008-2010 yılları arasında Günay Kut tarafından yürütülen *Millet Kütüphanesi'ndeki Türkçe El Yazmalarının Kataloqlanması* projesinde bu tercümenin tam bir nüshası tespit edilmiştir. Millet Kütüphanesi Ali Emiri Edebiyat 369 numarada kayıtlı olan bu nüsha, Süleyman Habib tarafından 24 Receb 1126 / 5 Ağustos 1714 tarihinde istinsah edilmiştir. Söz konusu katalog çalışmasında görevli olan Sadık Yazar, yazmanın 1b sayfasında bulunan "*Tercüme-i Envâr-ı Süheylî-i Kâtib Çelebi*" kaydından, eserin IV. Mehmed'e sunulmuş olmasından ve Kâtib Çelebi'nin diğer eserleriyle benzerlikler göstermesinden hareketle, bu tercümenin Kâtib Çelebi tarafından yapılmış olabileceğini ileri sürmüştür; ancak Kâtib Çelebi'nin kendi eseri olan *Keşfü'z-zünûn* da dâhil olmak üzere herhangi bir kaynaktan bu eserden bahsedilmemesi sebebiyle kesin bir şey söylememiştir (Yazar 2011: 859-865; Çimen 2015: 12).

Kelile ve Dimne, Cumhuriyet Döneminde de Türkçeye çevrilmeye devam etmiştir. 1939'da Birinci Türk Neşriyat Kongresi Tercüme Encümeninin çevrilmesini önerdiği kitaplar listesine alınmış ve Ömer Rıza Doğrul tarafından İbnü'l-Mukaffa'dan yapılan bir *Kelile ve Dimne* çevirisi 1945 yılında yayımlanmıştır. Selahaddin Alpay da İbnü'l-Mukaffa'nın Arapça tercümesi ile Kaşifi'nin *Envâr-ı Süheylî* adlı Farsça çevirisini karşılaştırarak *Kelile ve Dimne*'yi Türkçeye tercüme etmiştir (Orak vd. 2013: 218-219). *Kelile ve Dimne*, Bekir Topaloğlu ve Hayrettin Karaman tarafından 1978 ve 1990 yıllarında İstanbul'da iki defa yayımlanmıştır. Bu çalışmada tercümenin yanında eserin Arapçasına da yer verilmiştir (Kalyon 2004: 236-237).

3. Mütercimi bilinmeyen eksik *Kelile ve Dimne* tercümesi

Bu çalışmaya konu olan bu *Kelile ve Dimne* tercümesi, Fransa'da Bibliotheque universitaire des langues et civilisations (BULAC) Ms. Turc 205 numarada *Hümâyûn-nâme* adıyla kayıtlıdır. Katalogda, Ali Çelebi'nin yazdığı *Hümâyûn-nâme*'nin farklı bir versiyonu olabileceği, XVI. yüzyıla ait olduğu ve aynı esere ait başka parçaların Bibliotheque National'de Gallica Ms. Turc 1243 numarada kayıtlı bulunduğu bilgisi verilmiştir. Toplam on dört varaktan oluşan bu metin, 10.07.2020 tarihinde ilgili kütüphanenin internet sayfasından indirilmiştir. Gerek yazmada kullanılan kâğıt ve süslemeler gerekse imla ve üslup özellikleri, bu metnin 2019 yılında tarafımızdan yayımlanan Ms. Turc 1243 numarada kayıtlı eserin başka bir parçası olduğunu göstermektedir. Ancak, Ms. Turc 1243 numaralı yazmanın dijital kopyasındaki XVII. yüzyıla ait olduğu bilgisi, BULAC Ms. Turc 205 numaralı yazmada verilen tarihle örtüşmemektedir.

Önceki çalışmamızda da ifade edildiği gibi, başı ve sonu eksik olan bu eserin kim tarafından ne zaman tercüme edildiği, müellif hattı mı yoksa müstensih tarafından çoğaltılmış bir nüsha mı olduğu bilinmemektedir.

Metnin etrafı cetvelle çevrelenmiş ve cetvel dışına çiçek figürleri yapılmıştır. Harekeli nesihle yazılan eserin minyatürsüz sayfalarında on dokuz satır bulunmaktadır. 1b (<8b), 4b (<11b), 8a (<7a), 13a

(<5a) numaralı sayfalar minyatürlü olduğu için satır sayıları diğer sayfalardaki satır sayısından farklıdır.

Muhtemelen kopuk parçalar birleştirildiği için, sayfaların sıralamasında yanlışlık yapılmıştır. Bağlamdan hareketle sayfalar tarafımızdan yeniden sıralanarak numaralandırılmış ve transkripsiyonlu metinde eski numaralar yeni sayfa numaralarının yanında parantez içinde gösterilmiştir.

Önceki çalışmada da dile getirildiği gibi eserin dili oldukça sadedir. Arapça ve Farsça kelimelerin birçoğu, günümüzde de kullanmakta olduğumuz kelimelerdir. İsim ve sıfat tamlamalarında çoğunlukla Türkçe yapılar tercih edilmiş, Arapça ve Farsça yapılara çok fazla yer verilmemiştir.

Bağlamdan anlaşıldığına göre, Ms. Turc 205 numaralı yazmanın 13a sayfasına kadar olan kısmı, Ms. Turc 1243 numaralı yazmadaki metnin önceki kısımlarını içermektedir. Bu sayfalarda, Dimne'nin hükümdar olan aslanla yakınlık kurmasını anlatan hikâyenin bir kısmıyla *Aslan ile Öküz* hikâyesinin Ms. Turc 1243 numaralı yazmada eksik olan baş kısmı yer almaktadır. Ms. Turc 205 numaralı yazmanın 12b sayfası ile Ms. Turc 1a sayfası birbirinin devamı olmalıdır:

(Ms. Turc 205 12b) Eger yılan uyursa, (18) arslan gizlenmiş olursa, andan emîn olmağa (19) yaramaz, âhîr baş kaldırur diyü fikr eyledi ve savaş **(Ms. Turc 1243 1a)** başladı. Çün Arslan anuñ yarağın gördi, şıradı (2) ve ikisi savaş[a] başladılar ve kan iki taraftan revân (3) oldı.

Ms. Turc 1243 numaralı yazmanın 14b sayfasında *Tacir, Nakkaş ve Kul* hikâyesi başlamaktadır. Fakat, bu varaktan sonra eksik varak(lar) olduğu için hikâye yarım kalmıştır. Ms. Turc 205 numaralı yazmanın 13a sayfası bu hikâyenin eksik kısmını tamamlamaktadır:

(Ms. Turc 1243 14b) Ve bir nakkâş (15) üstâd varıdı kim gâyet hûb şüretlü kişi[y]idi. (16) Ve anuñla bâzîrgân 'avratı ortasında mu 'âşaka (17) varıdı. Bir gün 'avrat aña eytdi: Her vakt zahmet (18) çekersin, âvâz idersin yâhûd taş atarsın. (19) Şan'atuñdan baña bir fâ'ide gerekdür kim benümle **(Ms. Turc 205 13a)** senünj arañda bir nişân ola. Nakkâş eytdi: Bir don (2) düzeyim kim iki renglü ola, biri gâyet ak ola, (3) birisi gâyet kara ola. Çün sen anı göresin, evden (4) çıkasın. Nakkâşuñ kulu bu sözi işidürdi, (5) şöyle kim anlar bilmezdi.

Metnin bağlamına göre, Ms. Turc 205 numaralı yazmanın 14b sayfası ile Ms. Turc 1243 numaralı yazmanın 15a sayfası birbirinin devamıdır. Yani, Ms. Turc 205 numaralı yazmanın 13a-14b sayfaları Ms. Turc 1243 numaralı yazmada aradaki eksik kısmı tamamlamakta ve eksikliğin iki varak olduğunu göstermektedir:

(MS Turc 205 14b) 'Ale'l-ğuşuş birisi 'ağhla, hünerle (14) takarrüb bulmuş ola ve hünerle ilerü varmış ola, aña (15) yavuz şanı ve hasûd çok olur. Dimne'nün mertebesi, (16) bu kavm kim benüm kıtımdadır, bunlara ağır geldi. Hıç benzemez (17) kim bunlaruñ ictimâ'ı benüm maşlahatımçün ola ve anuñ (18) düşmenliğiçün. Dilemezem ki anuñ hakkında ive iş (19) işleyem, anlaruñ aşşılariçün ben kendü ziyânım isteyem **(Ms. Turc 1243 15a)** (isteyem). Tâ kim anuñ işin tamâm tefahhuş itmeyince anı öldürmegi (2) revâ görmezem kim hevâ mutâba'atı toğru fikri örter. (3) Ve eger zannıla ehl-i hüneri bâñl eylersem, anuñ mażarratı (4) baña irişür ve benüm memleketüme zarar irişür.

Sonuç

Anadolu merkezli Oğuz yazı dilinin önemli eserlerinden biri olan *Kelile ve Dimne*'nin önceki çalışmalarda bahsi geçmeyen bu tercümesi, yapmış olduğumuz iki çalışmayla ilim dünyasına tanıtılmıştır. Baştan ve sondan eksik olan bu tercüme, minyatürlü ve süslü olması sebebiyle muhtemelen parçalanarak satılmış olmalıdır. BULAC'taki katalogta verilen Bibliotheque National Ms.

Turc 1243 numaralı yazmadaki varakların bir kitapçıdan satın alındığı bilgisi bu ihtimali akla getirmektedir. İlerleyen süreçte çeşitli kütüphanelerde bu tercümeyle ait yeni parçaların ortaya çıkması muhtemeldir.

Bulunan yeni yazma ile mütercimi bilinmeyen eksik *Kelile ve Dimne* tercümesinin 35 olan varak sayısı 49'a ulaşmıştır. Böylelikle, Ms. Turc 1243 numaralı yazmanın başındaki *Aslan ve Öküz* hikâyesinin eksik olan baş tarafı ile *Tacir, Nakkaş ve Kul* hikâyesinin eksik olan son kısmı tamamlanmıştır. Ayrıca, Ms. Turc 1243 numaralı yazmada bulunmayan Dimne'nin aslanla tanışması hikâyesi kısmen ortaya çıkmıştır. Yeni yazmadaki *Maymun ve Dülger, Taytuş ve Vekîl-i Derya, Kaplumbağa ve Kaz* hikâyelerinin eklenmesiyle eksik *Kelile ve Dimne* tercümesindeki hikâye sayısı 12'ye yükselmiştir.

Metin

[1a] (<8a) [...] Ben bununla dürüşürsem hatardur, ol kim āvāzı (2) gibi kuvveti dahı ola. Eger bunun hakikatın bilmedin (3) terk-i vaṭan edersem, 'aql degüldür. Bu āvāz sebebinden (4) yavlaḡ munagḡas oldı, hıç rāhatı kalmadı. Hemīşe bu (5) mişenün içinde hoş cev[e]lān edüp³ yürürdi, avlardı. (6) cemi' isinden fariḡ oldı, bir arada oturdu, hıç (7) hareket etmedi, yavlaḡ guşşalu oldı, oturdu. Ve anuḡ (8) etbā'ı arasında iki çakal varıdı, birinün adı (9) Kelile ve birinün adı Dimne idi. İkiisi dahı ḡāyet (10) zīrek ve bililü idiler. Lākin Dimne ḡāyet harişidi, (11) dā'imā ārzüsü bir mertebe ve bir menzilet isterdi. Bir gün (12) Dimne Kelile'ye eytdi: Sen ne anlarsın işbu pādişāhuḡ (13) işinde kim bir yerden deprenmez ve hıç şādılıḡı kalmadı, (14) hātırı yavlaḡ müşevveşdür? Kelile cevāb vērdi, (15) eytdi kim hıç saḡa bunda su'āl yokdur (16) ve dahı bu söz senün sözün degüldür. Ve biz bu (17) pādişāhuḡ devleti gölgesinde diñlenip-dururuz (18) ve hem bunun maḡbaḡında rızḡ dahı buluruz. Ve biz ol (19) mertebede degilüz kim pādişāhuḡ rāzına ve sırrına [1b] (<8b) girevüz ve anuḡ yüzüne karşı ṭuravuz, söz (2) söyleyevüz yāhūd bizüm sözümüz ol dergāhda eşidile. (3) Bu sözden geç. Her kimse kim bir işe heves etse kim (4) ol anuḡ lāyıkı olmasa, ol işe ilerü varsa, aḡa şol (5) nesne erişür kim maymūna erişdi. Dimne eydür: Ol hikāyet (6) nicedür? Eyit, görelüm. Kelile (7) eydür: Getürüp-dururlar kim bir dürger meger kim (8) taḡda aḡaç yarardı. Bir maymūn anı gördi kim nice yarar. (9) Nā-gāh dürger bir hācete gitdi. Maymūn geldi, aḡacuḡ (10) üstüne çıkdı. Diledi kim dürgerlik eyleye. Çünkim aḡacuḡ [2a] (<9a) üstüne oturdu, hāyası yaruḡa geçdi. Haberı yokdur (2) kim çivi çıkıcaḡ hikāyet ne olısar. Çiviḡi anda 'abes (3) şandı, çekdi. Hemān yaruḡ hāyasın⁴ kışdı. Çıḡırdı, (4) feryād etdi, düşdi, hālden gitdi. Dürger geldi, (5) aḡa şol kadar aḡaç urdı kim cānı gevdesinden çıkdı. (6) Bunun için eytdiler: درکری کار بوزنه نیست (7) Dimne eytdi: Ne dedüḡün bildüm. Lākin pādişāhlar (8) taḡarrübin isteyen kişinün istediḡi rızḡ için ve bir (9) boḡaz maşlahatıçün istenmez. Zīrā ki rızḡ kanda gerekse ele (10) girür, ammā pādişāhlar taḡarrübinde bunca fā'ide vardur. (11) Evvel oldur kim kişinün mertebesi artar ve dahı derecesi (12) yüksek olur ve dostı şād olur, düşmeni ḡahr olur. (13) Bir kişi eksiklige ḡanā'at etmek himmet (14) kıtlıḡındandır. Nitekim eydüp-dururlar: (15) از دناات شمر قناعت را همت را که نام کرده است از (16) Her kimün kim dünyāda himmeti rızḡına maşrūfdur, (17) anı behāyim bölüḡinden şayarlar, ya'nı aḡa insān (18) demezler. Zīrā kim behāyimün maḡşūdı dünyāda (19) yemekdür. Şol aḡ it gibi kim bir süñükle şād [2b] (<9b) olur ve bir pāre etmegile ḡanā'at ider. Dahı eger (2) arslan avda bir ṭavşan dutsa, andan büyük bir cānavar (3) dahı görse, ṭavşanı ḡor, aḡa şıçrar. Zīrā ki (4) himmeti 'āliyedür. Nitekim şu 'arā bunun hakkında dēyip-dururlar:

یری الجبناء ان العجز عقل وتلك خديعة (5) الطبع اللئيم

(6) اذا كنت في امر مروم فلا تقع بما دون النجوم

³ Metinde *urup* yazılmış.

⁴ Metinde *hayāsın* yazılmış.

- (7) و طعم الموت فى امر حفى كقطع الموت فى امر عظيم
 (8) با همت باز باش با كبر بلنك
 زيبا بکه سكار بيروز بجنك
 (9) كم كن بر عندليب طاوس دونك
 كه اينجا همه بانك آمد وانجا

(10) Bir kişi bir ulu mertebeye erişse, şol gül gibi olur ki (11) kendü gider, zamānlar eyü koşusu gitmez. Egerçi gülün (12) ‘ömri kışa olur, ammā ol koğu bereketinde eyyāmlar (13) anılır. Hem ne kadar laṭīf ve nāziük nesne olsa (14) aña teşbīh ederler. Ādem daḥı ‘ālī mertebede elinden (15) bir hayır gelse, anı maḥlūkāt karnen-ba‘de-karnin hayırla anarlar. (16) Pes ma‘lūm oldu kim hayırsız uzun ‘ömürden hayırlı (17) kışa ‘ömr yegmiş. Ziyāde ‘ömr dedükleri hayrātdur. (18) Kelīle eydür: Anı kim dersin, eşitdüm. Lākin sen (19) gērü ‘akluña dön. Ve bil kim her tā‘ifenün bir menzileti **[3a]** (<10a) olur. Ammā biz ol tā‘ifeden degülüz kim bu derecāta (2) erişevüz ve bu ‘ālī mertebeyi bulavuz:

- فالق كما اقع بوكا (3) على استه
 رای ان ربما فوقه لا يعادله
 (4) تو سایه نشو هرکز آسمان افروز
 تو که کلی نشوی هرکز آفتاب اندامی

(5) Dimne eytdi: Ne dedünse bildüm, anladum. Lākin bu temennā (6) cemī-i ḥalkda kadr-i müşterekdür. Zīrā ki dükelinde (7) nefsi-ı insānī vardur. Ammā bu kadar kim ba‘zısının aşlı (8) cevheri laṭīf düşüp-durur, dāyimā talebi ‘ulviyedür, (9) aşlına çeker. Ba‘zısının cevherinde toprakıla şu (10) gālibdür, hevesi sifledür, aşlına çeker. Ve كل شئ يرجع (11) الى اصله budur. Kimün kim ‘aklı za‘īf ve fikri saḥīf (12) olsa, ol derece-i ‘ālīden anlar aña rāzī olur. (13) Zīrā kim yukarı gitmege bunca zahmet gerekdür, (14) ammā aşğa inmege az sebebile iner. Nitekim bir ağır taşı (15) yerden götürsen anı yukarı atmağa, bunca zūr-ı bāzū (16) gerekdür, ammā gērü inmesine hīç zahmet hācet (17) degüldür. Ve her kimse kim ululuk ister, aña gerekdür (18) bir ulu kişinin müvāfaqatında ola. Ve ben bu işe lāyıkam, (19) dedi. Zīrā ki ulu menzilet isterem ve bu belürsizlige **[3b]** (<10b) rāzī degülem. Kelīle⁶ eytdi: Nedür fikrün? (2) Baña daḥı eyit. Dimne eydür: Ben dilerem bu fırsatda (3) sultāna ‘arz edem kim şimdiki hālede aña gāyet (4) taḥayyür ve tereddüd ḥātırında ḥāşıl olup-durur. Mümkündür (5) kim benüm naşīhatümle aña feraḥ ḥāşıl ola ve anuñ sebebi[yi]le (6) ben daḥı bir kurbet ve cāh u ‘izzet bulam. Kelīle eytdi: (7) Ne bilürsin kim hayret maḥāmındadır? Dimne eytdi: (8) ‘Aklıla ve firāsetile anuñ melāletinün eserini gördüm. (9) Zīrā ki ‘akıl kişiler bāṭını zāhirde müşāhede ederler. (10) Kelīle eytdi: Nicesi kurbet ve mükāfat⁷ istersin (11) arslandan kim sen pādişāhlar ḥidmetin etmeyüp-durursın (12) ve anuñ ḥidmetinün resimlerin bilmezsin? Dimne eytdi: (13) Çünkim kişi dānā ola, ne kadar büyük iş var başarmak (14) elinden gelür. Ve aña ne kadar şarp iş varısa (15) sehl olur. Ve şāhib-himmete kesb eksük olmaz. (16) Ve ‘akıl kişiye gurbet ve yaluñuzluk ziyān etmez.

- (17) چو مرد پر هنر خویش ایمن دارد
 شود شمنبیر ابرد بجستن بیکار

(18) Kelīle eydür: Pādişāhlar ehl-i faẓl u mürüvveti maḥşūş (19) etmez. Lākin ikbāli kendü yakınlarına buyurur kim anuñ **[4a]** (<11a) ḥidmetin anlara mīrās [bırağur] ve bir vesīleyle maḥbūl ü muḥterem

⁵ Metinde *saḥīf* yazılmış.

⁶ Metinde *Dimne* ye yazılmış.

⁷ Metinde *mükāfat* yazılmış.

(2) olurlar. Şol ağaç budağı gibi kim niçe ki uzar, kendü- (3) -den ırağ olur, yemişlü ve yaraşıklı olur. Ve ol kim (4) koltukda olur, yemişsiz olur, hiç hisâbda olmaz. (5) Dimne eytdi: Sultânı aşhâbı hemîşe bu mertebeye (6) lâyıq olmaz. Belki tedricile ve dürüşmek ve cehdile (7) bulurlar. Ve ben dahı isterem ki kendü gevherümle (8) gerekdür kim kesb-i menzilete érem.

(9) نسبت از خویشتن کنم چو کوهر
نه چو خاکسترم کن آتش زاد

(10) Ve her ki pâdişâh dergâhına mülâzım ola, anuñ⁸ (11) acı şerbetlerin içmekden şakınmaya ve hışm odınıñ tezligin (12) hilm şuyı ile söyündüre ve hevâ şeytânın 'aql (13) efsûnı[yı]la şîşeye koyu. Ve 'aql kim mürşid⁹ (14) ve yol göstericidir, anı hırşıla aldamaya ve (15) işlerinüñ bünyâdın toğru fikr üzerine ura ve havâdiş-i (16) rûzigârı yumşaklığıla def' éde. Her yönden (17) murâd aña karşı gele. Kelîle eytdi: (18) Buğur kim pâdişâha yakın olduñ, pâdişâhuñ (19) yüzüne nice turasın ve dahı kankı âletile menzilete **[4b]** (<**11b**) erişesin? Dimne eytdi: Eger kırbet bulam ve anuñ (2) hulkın bilem, (3) anuñ hıdmetine ihlâsıla [dürüşem] ve naşihâtila hıdmetin ilerü iltem (4) ve himmetüm anuñ mutâba'atına ve anuñ dileğine bağlayam ve (5) anuñ ef'âlinüñ yatlusından şakınam. Ve çün iş (6) şalâhiyyete başlaya ve pâdişâh hazretine¹⁰ yakınlık (7) ve mülâzemet¹¹ hâşıl ola, ol işi anuñ gözüne, gönline (8) ârâste édem ve anuñ takrîrinde mübâlağa édem ve anuñ **[5a]** (<**12a**) fevâyidinde ve menfa'atında şol kadar mübâlağa édem, tâ kim (2) aña şâzılığ gönli dilediği gibi ola. Ve eger (3) bir işe şürü' éderse kim ol işüñ şonında (4) bir ziyân ola ve hâtimeti mekrûh ola, şonında şerr ü (5) mazarrat ve fesâd ola, anı fikrile ve 'aqlıla ve yumşak (6) geleciyle pâdişâhı andan şakınam. Ve andan fesâd (7) gelürse bildürem, ol işüñ şonın aña bildürem. (8) Şöyle kim gèrü kalan hıdmetkârlar görmüş olmayalar. (9) Ve şol kişi kim sözüni 'aqlıla ve müdârâ[y]ıla söyleye, (10) aña kimse karşı durmaya.

(11) باطلی کر حق کنم عالم مرا کردد مقر
ور حقی باطل کنم منکرده کس مرا

(12) Ve nakkâş ki eli çâbük ola, kalemle şüretler yazar (13) ve düzer. Nazarda şöyle görünür kim şanasın hareketi vardur¹². (14) Ve her vaqt ki melik benüm hünerüm göre, benüm nüvâhtuma harîş (15) ola ki ben anuñ hıdmetine nice yararam. Kelîle eytdi: (16) Çün senüñ fikrün bu işde muqarrer oldı (17) kim elbette eyle édesin. Bârî şakın kim katı hâtarudur. (18) Hükemâ deyip-dururlar kim her kimün 'aqlı ola, **[5b]** (<**12b**) gerekdür kim üç nesneden şakına. Meger kim katı bilmez (2) kişi ola kim ol üç işden şakınmak gerekdür: Biri (3) şultân şohbeti, biri ağıy eliyle dutmak, biri sırrı (4) 'avrata demek. Bu üç iş yavlak hâtarudur. Dahı 'ulemâ (5) pâdişâhları ulu tağa nisbet éderler. Egerçi (6) anda ma'âdin ve envâ'-ı ni'met olur, sibâ' u haşerât (7) ve ejdehâ ve 'akârib bî-kıyâs dahı olur. Eger (8) tağun mazarratın şayarsañ menfa'atından çokdur. (9) Anuñçün 'ulemâ begler şohbetin 'aql ehline revâ (10) görmediler. Dimne eydür: Böyledür. Lîkin (11) her kim hâtardan kaçır, ol kişi kıymetlü olmaz¹³. (12) Üç işe şürü' étmek gâyet mühlikdür, meger kim (13) yüce himmetle ve dahı kuvvet-i tab'ıla: Biri 'amel-i sultân, (14) biri deniz seferi ve biri düşmen üzerine gâlebe étmek. (15) Ola ki bir gün fırsat anuñ eline gire. Ve 'ulemâ (16) eydüp-dururlar: Şâhib-mürüvvetün makâmı iki (17) yerde anı lup-durur: Bir pâdişâh hıdmetinde, bir dahı 'ulemâ (18) hıdmetinde. Kelîle eytdi: Tanrı te'âlâ hayrât **[6a]** (<**13a**) ve şalâh u selâmet vére. Bu niyyette her çend ki benüm fikrüm (2) muhâlifdür. İnşâ'allâh râst gele. Dimne

⁸ Bu cümle metinde ve anuñ şeklinde devam ediyor.

⁹ Metinde mürşid şeklinde yazılmış.

¹⁰ Metinde hazretine yazılmış.

¹¹ Metinde mülâzimet yazılmış.

¹² Metinde bu satırdan sonra bir satır boşluk bırakılmış.

¹³ Metinde bu satırdan sonra bir satır boşluk bırakılmış.

vardı, arslana (3) selām vèrdi. Arslan, katındağılardan şordı, bu (4) kimdür, dèdi. Eytdiler: Fülân oğlu fülândur, dèdiler. Arslan (5) eytdi: Ben bunun atasın bilürem, dèdi. Pes anı katına (6) kığırdı, Dimne'ye şordı: Kanda olursın, dèdi. (7) Dimne yüz yere kòdı, eytdi: Pâdişâhuñ dergâhında (8) mülâzım hîdmetdeyem ve pâdişâhuñ dergâhın kıble (9) ve hâcetgâh ve maķşad u ümîd kılıp-dururam. Ve muntazır (10) olup-dururam kim bir hîdmet düşe, pâdişâh anı bu kûluna (11) buyura, tâ kim anı 'aķlıla ve fikrile yèrine getürem, (12) tâ kim pâdişâhuñ 'âlî nazarı bu kemîne kuluñ üzerine (13) ola. Dimne eytdi: Bir hîdmetkâr (14) ne kadar yaramaz olursa, bārî bir def'-i mazarrata yarar. Şol (15) yol üstünde biten kuru ağaçdan menfa'at gelür, ol daħı (16) bir işe yarar. Andan hilâl eylerler ya oda yaķarlar. Hele bir (17) menfa'atden hâlî degüldür, daħı anda bunca menfa'at (18) bulmağa yarar. Arslan Dimne'nün sözüñ eşitdi, (19) 'acebledi ve yüzün kendünün mülâzımlarına **[6b](<13b)** döndürdi, eytdi: Ne hoş, temyîz sözlü kişi. Egerçi (2) belürsüzdür, ammâ bunun 'aķlı tamâmı ve müvecceh sözi (3) bunu kòmaz, elbette bir menzilete yètişdürür ve kendü (4) düşmenleri üzerine ğâlib olur. Şöyle kim hemân (5) Dimne bu sözi eşitdi, şâd oldı. Bildi kim (6) pâdişâh kıtında 'izzet bulur, kendünün siħri (7) efsünü arslan kulağına eser ètdi ve daħı eytdi: (8) Vâcibdür kim pâdişâhuñ yöresinde ne kadar kimse (9) varısa, gerekdür kim her birisi kendü (10) miķdârı kadar bir naşîhat ède, tâ kim pâdişâh kendü (11) havâşîsinün miķdârın bile, tâ kim anlaruñ hüner- (12) -lerinden pâdişâh dergâhına bir fâ'ide ola. Daħı bir dâne (13) yèr altında kalsa, anı kimse bilmez ve aña terbiyet (14) ètmez. Hemân kim yerden kâlka, ol toprak küdüreti (15) anuñ yüzünden gide, ma'lûm olur kim ol nedür, (16) nice terbiyete lâyıķdur. Pes âdem oğlanı daħı şunuñ (17) gibidür. Âdemün evvel 'aķlına fikrine, andan (18) hilmine müdürâsına bakmak gerekdür, andan istihkâķına. (19) İşde haķâ düşmeye. Ve hîdmetkârlaruñ haķkı pâdişâhlar **[7a] (<14a)** üzerine evlâdur kim her birine kendünün 'aķlı miķdârı (2) kadar anı mertebeye èrişdüre ve hevâdan her birine miķdârı (3) degül merite vermeye. Ve şol kişiler kim hünerde 'âtl (4) ve işlerde ğâfildür, anları ehl-i fażl ve ehl-i hüner (5) üstüne terciħ ètmeye, yèglemeye. Zîrâ kim iki (6) iş pâdişâhlara yaramaz, 'âdet degül: Başı şaracak (7) nesneyi ayağa şarmak ve ayağa şaracak nesneyi başa (8) şarmak daħı inciye gevheri kûşun içinde oturd- (9) -mak. Egerçi anda gevherün kıymetine hâlel yokdur, (10) haķîr olmaz, ammâ ğâfil kıtında mat'ün olur. Ve daħı (11) pâdişâhlara yaramaz kim bir ehl-i hüneri atası belürsüz- (12) -ligiyle anı belürsüz eylemek. Ve daħı bî-hünerleri (13) ata şöhreti[yi]le meşhür eyleye. Belki pâdişâhuñ terbiyeti (14) her kişinün hüneri kadar gerekdür, tâ kim işler mühmel (15) ve mu'atıl kalmaya ve tâ kim her hüner zâyî' kalmaya. Nitekim (16) bir toğan ğarîbdür, hüneriçün pâdişâhlaruñ kolu (17) üstünde oturur, dâyimâ şöhbeti pâdişâhlarla olur. (18) Ve bir tavuķ evde biter, evde büyür, bî-hüner olduğıçün (19) anı boğazlarlar yerler yâhüd toğana depeledürler. **[7b] (<14b)** Dimne bu sözlere dèdi, arslan 'acâyibe kıldı ve hûb (2) cevâblar ve çok şenâlar buyurdi ve anuñla tamâm ülfet (3) dutdı. Dimne ol fırsatda pâdişâhdan halvet (4) istedi. Arslan çün halvet ètdi, Dimne eytdi: (5) Nice zamândur kim melik bir yerde muķîmdür, hiç hareket-i (6) şikâr ve şâzılık kılmaz, hemişeki 'âdeti koyup-durur ve cemî-i (7) meşâlihden el çekip-durur. 'Acabâ sebep nedür, dèdi. (8) Arslan diledi kim sırrını Dimne'den gizleye. Bunlar (9) bu sözde iken nâ-ğâh Şenzebe çığırdı, şöyle kim (10) tağlar yangılandı ve anuñ âvâzinuñ heybetinden (11) arslan yerinden turu geldi. Şöyle oldı kim 'inân-ı (12) memleket elinden düşdi, ya'nî pâdişâhlığında (13) el yudı. Buğur râzın ve sırrın Dimne'ye açdı, eytdi (14) ki benüm melâletüm işbu sebebdendür. İşbu âvâzı kim (15) eşidürsin, 'aceb bunun issinün cüsse ne kadar (16) ola? Hele bir mehîb âvâzdur gelür. Eger ol cânavaruñ (17) âvâzına göre kuvveti varısa, bu vaķanı ben nâ-çâr terk (18) èderem. Dimne eytdi: İşbu âvâzdan artuķ hiç daħı (19) pâdişâhuñ gümâmı var mıdur? Arslan eytdi: Yokdur. **[8a] (<7a)** Dimne eytdi: Hiç yaramaz kim pâdişâh bu âvâz için terk-i (2) vaķan ède. Eydüp-dururlar kim her nesnenün âfeti vardur, (3) gönül âfeti mehîb âvâzdur kim gönli za'îf èder, (4) ya'nî gönüle vehm birağur. Ammâ ol âvâz cüsseye¹⁴ (5) ta'alluķ degüldür. Her âvâza iltifât ètmege yaramaz, şol (6) dilkü hikâyeti gibidür kim vâķı' oldı. Arslan

¹⁴ Metinde *cüsseye* yazılmış.

(7) şordı, eytdi: Ol hikâyet nicedür? **[8b] (<7b)** Dimne eytdi: Getürüp-dururlar kim bir dilkü bir mişede (2) yürürdi. Nā-gāh kulağına bir tabl āvāzı girdi. (3) Hemān kim ol āvāzı eşitdi, yavlaq korqđı, (4) eytdi: Meger kim avcı geldi. Bu vehmile yürürken (5) gördi kim bir budaga bir tavulu aša komışlar, budak aña (6) dokunur, ol āvāz vērür. Çün dilkü gördi (7) kim bir sehmnāk āvāzdur, ayruq kimse yokdur. Pes tama' (8) étđi kim tavuluñ derisin yeve. Tırmandı, ağaca çıqđı, (9) tavuluñ derisin yedi. Dimne eydür: Bu meşeli andan (10) getürdüm kim her āvāzda gevde aña muvafık bulunmaz. (11) Bunı andan getürdüm kim anuñ hālınıñ haqıqatin (12) pādişāha bildürem. Arslana bu söz 'azīm hoş (13) geldi. Dimne'ye dedi kim pes tedbır nedür anı bilmege? (14) Dimne eytdi: Eger pādişāh buyurursa, ben kulu (15) varayın, anı göreyin, anuñ haqıqatin pādişāha (16) bildüreyin. Arslan eytdi: Revādur, var gör, (17) dedi. Dimne gönüldi¹⁵ gitdi, hemān kim görünmez (18) oldu, arslan yavlaq peşimān oldu, eytdi: (19) İşbu işde haṭā étđüm, şavāb işlemedüm. Zīrā ki [...]

[9a] (<1a) [...] ¹⁶ dediler. Şağāl ilerü geldi, ol dañı bu tarıka faşl (2) okudu. Cevāb vėrdiler kim senüñ etüñ yėrse (3) dañı ziyān olur. Pes kurd ilerü geldi, bu üzere ol (4) dañı söyledi. Dükeli eytdiler kim kurd eti (5) boğaz ağırdur ve dañı aña zehr-i kätıl dēyip-dururlar. (6) Pes buğur nā-çār bī-çāre¹⁷ deve ilerü geldi, boynın uzatdı, ol dañı bu faşlı okudu, eytdi: Benüm (7) nefsum pādişāha fidā olsun, dedi. İttifāk étđiler, (8) rāst eydür dediler, kamusu aña üşdiler, pāre pāre (9) eylediler. Bu meşeli andan getürdüm, tā bilesin kim (10) aşhāb-ı ağırañ mekri, hāşşa kim yaraşdururlar, (11) eşersüz qalmaz. Bed-gümānlık getürürler eyü kişiler haqında. (12) Bu nev'a dürüşmek haṭāya yol eyler, şol qaz (13) hikāyeti gibi kim gece deñizde yıldız 'aksin rüşen- (14) -lign gördi, diledi kim ṭala. Ṭaldı, bulmadı. Ne kadar (15) kim ṭaldı, bulmadı. Buğur gün toğdı, balık (16) göründi. Ne kadar kim balık gördiyse inanmadı, yıldız (17) aydının şandı, ṭalmağı terk étđi. Buğur aç qaldı. Ol yaramaz tecribesi ucundan her gün aç geçerdı. **[9b] (<1b)** Eger arslan benümçün hıyānet dilerse, (2) anuñ inanmağına sebep anlaruñ hıyāneti oldu. Zīrā kim (3) anlardan toğruluk bulmadı. Ol sebebden kimseye (4) inanmaz. Dimne eytdi: Bu işüñ def'ine ne endiše (5) kılursın, dedi. Şenzebe eytdi: Şavaşdan ve duruşmaq- (6) -dan artuq çāre yokdur, dedi. Eger bir kişi cemī-i (7) 'ömrinde şıdkıla nāfile namāz kılsa ve helāl mālından (8) şadaqa vėrse ol şevābı bulmaz kim bir sā'at kendü (9) nefsi üzre ve dañı mālın şakinmaq üzre duruşa. (10) Eger ölürise mertebe-i şehādet bulur, من قتل دون ماله و من قتل دون شهيد (11) قال كما (12) من قتل دون نفسه فهو شهيد. İmdi ol şevāb (13) kim cihādda hāşıl olur, nāfile namāzda dañı (14) 'ibādetde hāşıl olmaz. Ve şol cihād kim nefsi üzre (15) ola, anuñ şevābınıñ ne kıyası ola? Dimne eytdi: (16) 'Akıllar cengde ivmegi dañı evvel çalmağı revā gör- (17) -mezler. Ve bunuñ gibi işler kim haṭarnāk ola, ehl-i (18) 'aql anı rıfkıla müdarā[y]ıla göre. Arslan hod (19) zūr-ı bāzūda meşhūr ve ma'ruf. Ve kažiyye muqarrerdür **[10a] (<2a)** kim her kimse kim düşmeni hor göre, anuñ hikāyeti ol (2) ṭayṭū¹⁸ hikāyeti gibi olur, āñir peşimānlık aşşı¹⁹ (3) kılmaz. Şenzebe eytdi: Ol hikāyet nicedür?

Dāsītān-ı (4) ṭayṭūy bā-vekıl-i deryā

Dimne eytdi: Hikāyetde getürüp-durur- (5) -lar kim deñiz kuşlarınıñ arasında bir kuş olur, (6) aña ṭayṭū²⁰ dərler. Ol kuşdan bir cüft meger kim (7) bir deñiz kenārında vaṭan tutup-dururdu. Çün (8) yumurda vaṭı oldu, dişisi erkeğine eytdi: (9) Bir yėr isteyüp bulmaq gerekdür kim anda yumurda (10) koyavuz. Erkegi eytdi: İşbu ara hoşdur, dedi. (11) Bir yėrden dañı bir yėre varmaq şavāb degüldür, dedi.

¹⁵ Metinde *gümüledi* yazılmış.

¹⁶ Bağlam kopuk. Arada eksik varaklar var.

¹⁷ Metinde *bi-çāre* yazılmış.

¹⁸ Metinde *tūlī* yazılmış.

¹⁹ Metinde *ışşı* şeklinde yazılmış.

²⁰ Metinde *ṭayṭavī* yazılmış.

(12) Dışisi eydür: Bu arada fıkır gerekdür. Eger deniz (13) mevc edecek²¹ olursa yavrıları alursa, bunda (14) ne étmege yarar? Erkegi eytdi: Hergiz gümānum yokdur (15) kim vekī-i deryā bu dilīrligi eyleye ve benüm tarafum (16) kıya. Ve eger bu yaramazlığı éderse, ben andan intikāmum (17) alam, dedı. Dışisi eytdi: Kankı yarağunıla vekī-i (18) deryādan intikām alursın? Kışi kendözin bilmek (19) hoşdur. Bu endişeden geç, bir eyü yer bul. Yumurda [10b] (<2b) kıomağa bir berk yer bul. Meşeldür her kimse kim nāşih kişiler (2) sözüñ eşitmese, aña ol erişür kim ol bağaya (3) erişdi. Erkegi şordı kim ol nicedür, dedı.

(4) Dāsītān-ı seng-puşť bā-baqlan

Dışisi eytdi: Hikāyetde (5) getürüp-dururlar kim bir gölcük varıdı. Ol (6) gölcükde iki kıaz varıdı. Ve bir bağa anlarunla (7) gāyet dost olup-dururdı. Nā-gāh rūzigār-ı ğaddār (8) bunlarun vaktine el urdı, ol gölcük eksilmege (9) yüz tıtdı. Ol kıazlar çün anuñ eksildügin (10) gördiler, bağa kıtına geldiler, eytdiler: Senünle vidā' (11) étmege geldük, dediler. Esen kıalıl ey dost-ı (12) muvāfık, dediler. Hemān kim bağa bunı eşitdi, (13) feryād étđi ve gözlerinden firāvān yaş döküldi, (14) eytdi: Ey dostlar, şuyun eksildüginün (15) ziyānı mazarratı baña oldı. Zīrā kim benüm (16) dirliğim şusuz muhāldür²². Siz kanadunuz kıuvveti[yi]le (17) bir iklīmden bir iklīme gidersiz. Şimdiki hālde (18) mürüvvet mi ola kim beni bunda kıoyup gide- (19) -siz? Benüm sızsız dirliğim muhāldür. Bir hīle düzüñ [11a] (<3a) kim beni dahı bile iltesiz kim baña siz olmayıncağ ārām u kıarār (2) yokdur. Kıazlar eytdi: Senün ayrıklığun zahmeti (3) bize dahı kıatıdır. Ve her kıanda kim varavuz, egerçi (4) anda ni'met ve rāhat ne kıadar çok olursa, (5) sensüz hiç lezzeti yokdur. Ammā sen şefkatlı (6) kişilerin işāretin ve nāşihlerin nāşihatın sebük (7) dutarsın. Eger dilersen, seni bile ala gidevüz. (8) Şaña şart éderüz kim ol vakt kim seni götürüp (9) havāya uçavuz, ne kıadar kim hālāyıkun gözi bizi göre, (10) her biri bir dürlü geledi söyleye. Zinhār sen (11) cedeli kıoyasın ve hiç ağzın açmayasın. Bağa (12) eytdi. Her ne kim siz buyurursız anı édem, dedı. Ve ol (13) nesne kim size vācibidi, yerine getürdünüz. (14) Ben dahı her ne kim siz dērsiz, ağzım açmayam. Vardılar, (15) bir ağaç getürdiler. Bağa ol ağacıñ ortasına (16) dişile yapışdı ve ol iki kıaz iki ucun (17) tıtdı. Çünkim havāya ağdılar, hālāyık anları gördiler, (18) 'aceblediler. Dört yanadan āvāz kııkdı kim görün, (19) ol iki kıaz bir bağayı götürmiş gider. Bağa miskīn [11b] (<3b) biraz vakt hiç tınmadı, söylemedi. Āhir halkun (2) diline şabr étmege fākıti kıalmadı, eytdi kim (3) inşā'allah kör olasız, dedı. Hemān kim ağzın açdı, (4) ol ağaç ağzından kııkdı, kendüsi düşdi. Ol (5) iki kıaz faşih āvāzıla eytdiler kim biz dostlardan (6) nāşihat kıabül kıılmadı. Bağa cevāb vērđi, eytdi: (7) Bu dükeli sevdādur. Ecel tabī'atı şafra tēz eyledi, (8) her kim yüz dutdıysa anuñ men'ine çāre bulmadı. (9) Elbette erişse gerekdür. Andan hāzer étmek (10) muhāldür²³.

Nāzm

- (11) از مرگ حذر کردن دو روز روا نیست
روزی قضا باشد و روز که قضا نیست
- (12) روزی که قضا باشد کوشش نکند سود
- (13) روزی که قضا نیست در و ترس روا نیست

²¹ Metinde *idicek* yazılmış.

²² Metinde *mahāldür* yazılmış.

²³ Metinde *mahāldür* yazılmış.

(14) Taytüy²⁴ eytdi: Êşitdüm bu meseli. Velikin korkma, (15) bir yerde yumurdayı ko, dedi. Çün dişisi yumurdayı (16) kodı, çün vekil[-i] deryâ bunı eşitdi, anuñ (17) kibinden ve ra'nâhından kaçadı, mevce geldi (18) ve anuñ yavruların aldı gitdi. Dişisi (19) çün bunı gördi, yavlağ ıztırâb etdi, **[12a] (<4a)** eytdi: Ben bilürdim kim şuyula oyun yokdur. Sen bilmezlik (2) eyledün, benüm yavrularum yele vërdün, dedi. Erkegi (3) eytdi: Sözi hürmetle, hüccetle söyle kim ben kendü (4) kavlümün hakkında gelem ve kendü inşâfım vekil-i (5) deryâdan alam. Der-hâl kuşları cem' eyledi ve bunlara (6) hikâyeti dedi, eytdi: Eger dükelinüz ittifâk (7) etmezsenüz ve bunun tedârükine mukayyed olmaz- (8) -sañuz, vekil[-i] deryâ cür'etin artırur. Pes vâcib (9) oldur kim kamuñuz derilesiz, sultân-ı tıyür sı-murğ (10) kıtına varasız, bu işün tedârükün edesiz. Dükeli (11) kuşlar cem' oldular, sı-murğun kıtına vardılar, şüret-i (12) vâkı'ayı aña dediler ve aña eytdiler: Eger sen (13) bu işe ikdâm etmezsen, bu kuşların pâdişâhı (14) olmazsın, dediler. Der-hâl sı-murğ i'zâzıla işe (15) kadem urdı. Dükeli kuşlar anuñ emrine muṭṭ (16) olup derildiler ve niyyeti buña bağladılar kim (17) anuñla intikâma meşğül olalar. Vekil[-i] deryâ çün (18) gördi kim sı-murğ ve ne kadar kuşlar varısa (19) geldiler, nâ-çâr vekil-i deryâ yavruları gëri vërdi. **[12b] (<4b)** Ve bu hikâyeti andan getürdüm kim bilesin ki hiç hâlde (2) düşmeni hor görmek eyü degüldür. Şenzebe eytdi: (3) Ben anuñla şavaş etmezem. Lâkin kendü nefsin şaklamak (4) revâdur. Dimne eytdi: Çün arslan kıtına varasın, (5) anuñ 'alâmetin göresin kim toğru turup boynın (6) uzadup ve kıyruğun yere döğerse, haḳḳat (7) bilesin ki anuñ nefsi yavuzluk üzerinedür. Pes (8) Dimne şâd oldı, güle güle Kelile kıtına geldi. (9) Kelile eytdi: İşün neye erişdi? Eytdi: (10) Gâyet murâd yüz gösterdi. İkiisi dahı arslandan (11) yaña vardılar. İttifâkıla Şenzebe dahı anların (12) ardınca vardı. Çün arslan anı gördi (13) ve anradı, kıyruğun yere döğdi. Şenzebe (14) bildi kim kendüye kaşd eyledi, kendü kendüye (15) eytdi: Sultânun hizmetkârları korqudan (16) ve hayretde şol kişiye beñzer kim yılanla bir yerde (17) ola yâhüd arslanla bile yata. Eger yılan uyursa, (18) arslan gizlenmiş olursa, andan emîn olmağa (19) yaramaz, âhir baş kaldurur dëyü fikr eyledi ve şavaş [...] **[13a] (<5a)** [...] ²⁵ senün arañda bir nişân ola. Nakḳâş eytdi: Bir don (2) düzeyim kim iki renglü ola, biri gâyet ak ola, (3) birisi gâyet kara ola. Çün sen anı göresin, evden (4) çıkasın. Nakḳâşun kulu bu sözi eşidürdi, (5) şöyle kim anlar bilmezdi. Çün birkaç gün geçdi, bir gün (6) nakḳâş işe gitdi, geç kaldı. Kul ol donı (7) nakḳâşun kızından diledi, aldı ve 'avratı ol 'alâmetle (8) aldadı, anuñla yakın oldı. İşi bitdükden sonra (9) geldi, donı gëri kıza vërdi. [...] ²⁶ (10) evine geldi, ma'sûka arzısı [...] ²⁷, **[13b] (<5b)** der-hâl tonı omuzuna urdı, ol ma'lüm yere vardı. (2) Çün 'avrat ol 'alâmeti gördi, tızcek karşı (3) çıkdı, eytdi: Ey dost, işbu sâ'at geldün, (4) hayr ola ki gëri geldün? Der-hâl nakḳâş bildi kim (5) bu işi kul etdi, geldi. Nakḳâş kızın yavlağ döğdi, (6) ol tonı oda yakdı. Ve bu meseli andan getürdüm, (7) tâ melik bile kim benüm işümde ta'cil gerekmezdir. Ve haḳḳat (8) bilmek gerekdir, ben bu sözi 'ukubetden ve helâk- (9) -likden korqup dëmedüm. Egerçi her yönden ölmek (10) gerekdir, niçe yürüyüp kaçanlar anuñ elinden ser-gerdân (11) olup-dururlar ve andan kaçmak mümkün degildir.

(12) خيره اندر قتام حمله او
حمله شیر و حيله روباه

(13) Ve eger benüm biñ cānum olaydı, ol cān gitdüğinden (14) melike fâ'ide olduğın bileydüm ve anuñ meyli (15) olduğın bileydüm, bir sâ'atde dükelin terk edeydüm (16) ve iki cihānuñ sa'âdetin bulaydum. Velikin pâdişâh (17) bu işün şonjuna nazar etmek gerekdir. Anuñiçün kim (18) [...] ²⁸ dutmaz ve kifâyetlü hidmetkâr (19) [...] ²⁹ ötürü anları terk etmek **[14a] (<6a)** hâlelden hâlî degüldür. Ve her vakt

²⁴ Metinde *taytavi* yazılmış.

²⁵ Bağlam kopuk. Arada eksik varaklar var.

²⁶ Sayfa kenarı yırtılmış olduğu için bu kısım tamamlanamadı.

²⁷ Sayfa kenarı yırtılmış olduğu için bu kısım tamamlanamadı.

²⁸ Sayfa kenarı yırtılmış olduğu için bu kısım tamamlanamadı.

²⁹ Sayfa kenarı yırtılmış olduğu için bu kısım tamamlanamadı.

bir hizmetkâr kıl (2) tedbire ve kifâyete yarar olmaz ve i'timâd etmege dağı (3) yarar olmaz. Ve her vakt bir hizmetkâr sâbit-ka-dem ola, (4) ele girmez ve bir nâsih kıl kim mahrem-i esrârî ola, bulunmaz.

- (5) سالها باید که تا يك سنك اصلی آفتاب
(6) لعل كردد در بدخشان یا عقیق اندر یمن

(7) Çün arslan anası gördi kim Dimne'nün sözi (8) arslan kulağına rızâ mahalline erişür, ya 'nî zamânla (9) kabûl olur, gümân etdi kim nâ-gâh bu kalbi gaddâr kim (10) bakırı³⁰ altunla kaplamışdur ve dağı şol yalanları (11) söyler kim gönül kabûl eder, ol dağı aña inanur (12) kim ol Dimne issi sözlü ve datlı dillüdür ve dâyim (13) bu beyti kendüye vird edüp-durur:

- (14) هر جا که سخن گویم موم کنم آهن
(15) جایی که هنرورزم چون لعل کنم خارا

(16) Yüzün arslana dönderdi, eytdi: Düşmenün sözün (17) dinlemek aña rızâ göstermek gibidür, dâdi. Hemân (18) lahza hışmıla turdı gitdi. Arslan buyurdı (19) kim Dimne'[yî] bağlamak gerekdür ve anuñ hâlin tefahhuş **[14b]** (<**6b**) etmek gerekdür, kuzatı cem' etmek gerek. Pes andan sonra (2) arslan anası gerü geldi, arslana eytdi: Ben (3) hemîşe Dimne'nün bü'l-'acebligin eşidürdüm. Şimdiki (4) hâlde muhakkağ oldı. Bu yalanları kim dürlü dürlü (5) 'ibâret ü dürlü temevvücâtla³¹ kim söyler ve ol defi'- (6) -ler kim eder, çıkacak ve kurtulacak yerler kim ister. (7) Eger melik aña söze mecâl vürürse, bir kelime[y]ile (8) kendözün kırtarır ve kendüyi bî-cürüm ve bî-cerîme (9) gösterür. Maşlahat-ı râhat oldur kim anuñ öldürmegine (10) olur kim anuñ vücûdı mâye-i mefsededür. Aña (11) hergiz müddet ve mühlet vermeyeler, dâdi. Arslan (12) eytdi: Pâdişâhların hizmetkârları dâ'imâ biri (13) birin dilemez. 'Ale'l-huşuş birisi 'aqlıla, hünerle (14) taqarrüb bulmuş ola ve hünerle ilerü varmış ola, aña (15) yavuz şanı ve hasûd çok olur. Dimne'nün mertebesi, (16) bu kavm kim benüm kıtımdadır, bunlara ağır geldi. Hiç beñzemez (17) kim bunların ictimâ'ı benüm maşlahatımçün ola ve anuñ (18) düşmenlığıçün. Dilemezem ki anuñ hakkında ive iş (19) işleyem, onların aşşarıçün ben kendü ziyânım isteyem.

³⁰ Metinde *bakarı* yazılmış.

³¹ Metinde *temevvühâtla* yazılmış.

1b

2a

Kaynakça

- Aumer, J. (1875). Die Türkische Handschriften der Königlich Staatsbibliothek in München. Münih.
- Balcı, R. (2007). Kâtip Çelebi, Keşfü'z-Zünûn. İstanbul: Tarih Vakfı.
- Brockelmann, C. (1977). Kelile ve Dimne, İslam Ansiklopedisi, C. VI, s. 552-558. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Bülbül, T. (2017). Kelile ve Dimne Hikâyelerinin Yaratımı ve Aktarımı: Pañatantra'dan Hümâyûn-nâme'ye. International Journal of Languages Education and Teaching, 5/4, December, 978-995.
- Çimen, F. (2015). Molla Muhammed Timur'un Âsârü'l-İmâmiyye (Çağatayca Kelile ve Dimne Tercümesi) adlı eseri-metin, notlar, dizin-sözlük. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Fleischer, H. L. (1831). Catalogus Codicum Manuscriptorum Orientalium Bibliothecae Regiae Dresdensis. Leipzig.
- Götz, B. (1968). Türkische Handschriften, C. II. Wiesbaden.
- İtil, A. (1964). Pañatantra. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C. 22, S. 1-2, s. 123-128.
- Kalyon, A. (2004). Kelile ve Dimne'nin Tercüme Serüveni. Dîvân İlmî Araştırmalar, S. 16 (2004/1), s. 227-237.
- Karaismailoğlu, A. (2002). Kelile ve Dimne. İslam Ansiklopedisi, C. 25, s. 210-212, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Levend, A. S. (1964). Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1963, s.89-115. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Orak, K. ve Berköz, M. (2013). Kelile ve Dimne Tercümeleri ve Kitlelerin Eğitimindeki Rolü. Türkiyat Mecmuası, C. 23, s. 207-232.
- Parladır, Ş. (2011). Resimli Nasihatnameler: Alî Çelebi'nin Hümâyûnnâmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Tezcan, S. (1995). Mesud ve XIV. Yüzyıl Türk Edebiyatı Üzerine Yeni Bilgiler. Türk Dilleri Araştırmaları, C. V, s. 65-84. Ankara: Simurg.
- Toska, Z. (1989). Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mesûd Çevirisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Yapıcı, A. (2019), Mütercimi Bilinmeyen Eksik Bir Kelile ve Dimne Tercümesi. Ankara: Sonçağ.
- Yazar, S. (2011). Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Şerh ve Tercüme Geleneđi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.